

فهرست

پیش‌گفتار چاپ اول	۱۷
پیش‌گفتار چاپ دوم	۱۹
پیش‌گفتار مترجم	۲۱
بخش اول: مقدمه	۲۳
فصل اول: مشکلات ویژه یادگیری چیست؟	۲۵
تعریف مشکلات ویژه یادگیری	۲۸
حوزه‌های یادگیری مورد بحث کدامند؟	۲۹
تأخیر قابل توجه یا معنی‌دار به چه معنی است؟	۳۰
ملاک‌های آماری	۳۰
ملاک‌های بالینی	۳۱
آیا این ملاک‌ها معتبر هستند؟	۳۱
کدام علت‌های دیگر مشکل را باید مستثنی کرد؟	۳۲
در چه سنی می‌توان مشکلات ویژه یادگیری را تشخیص داد؟	۳۳
پیشینه تاریخی	۳۴
اصطلاحات مورد استفاده برای انواع مشکلات ویژه یادگیری	۳۶
مشکلات ویژه یادگیری تا چه اندازه عمومیت دارد؟	۳۸
فواید تشخیص مشکلات ویژه یادگیری	۳۹

- فصل دوم: مشکلات ویژه یادگیری چگونه تشخیص داده می‌شود؟ ۴۱
- نکاتی چند در مورد مشکل ویژه یادگیری ۴۳
- وقتی فرزندان به مشکلات ویژه یادگیری مشکوک باشند... ..... ۴۵
- ارزیابی جامع چیست؟ ۴۶
- چگونگی ترتیب دادن یک ارزیابی ۴۷
- سازمان آموزش و پرورش ۴۷
- کلینیک‌های مشکلات یادگیری ۴۸
- فعالیت خصوصی متخصصان رشد کودک و روان‌شناسان ۴۹
- چگونگی ارزیابی تشخیصی ۵۰
- جمع‌آوری اطلاعات درباره کودک ۵۰
- پیش از جلسه ارزیابی ۵۰
- جلسه ارزیابی ۵۱
- معاینه کودک - نقش روان‌شناس ۵۲
- روش آزمون ۵۲
- انواع آزمون‌های مورد استفاده ۵۵
- آزمون‌های هوش ۵۵
- آزمون‌های پیشرفت تحصیلی ۵۶
- آزمون‌های توانایی‌های ویژه دیگر ۵۶
- معاینه کودک - نقش پزشک متخصص کودک ۵۷
- معاینه فیزیکی (بدنی) ۵۹
- آزمون‌های ویژه ۵۹
- آزمون‌های دیداری و شنیداری ۶۰
- آزمایش کروموزوم ۶۰
- نوار مغزی (الکتروانسفالوگرام (EEG) ۶۱
- احتمال نقص شناختی ناشی از سوانح ۶۲
- اشعه X جمجمه ۶۲
- پرتونگاری محوری کامپیوتری (CAT scan) و... ..... ۶۳
- توضیح نتایج به والدین ۶۳
- توصیه یک طرح مدیریت مناسب ۶۴
- مرور ارزیابی‌ها ۶۴
- فصل سوم: نظریه‌های علّیت ۶۷
- نظریه‌هایی درباره علت زمینه‌ساز ۷۰
- عوامل ژنتیکی یا وراثتی ۷۱

۷۲	عوامل محیطی.....
۷۳	نظریه‌هایی دربارهٔ آسیب مغزی، نابهنجاری، بدکارکردی و رشد یا رسش.....
۷۳	نظریه آسیب مغزی غیرقابل تشخیص.....
۷۴	نظریه نابهنجاری خفیف مغزی.....
۷۴	نظریه بدکارکردی خفیف مغز.....
۷۵	نظریه تأخیر رشدی.....
۷۶	نظریه عدم برتری جانبی مغز.....
۷۸	نظریه نقص پردازش اطلاعات.....
۸۳	فصل چهارم: والدین چگونه می‌توانند کمک کنند - اصول کلی.....
۸۵	نگرانی‌های والدین.....
۸۷	نیازهای خواهران و برادران.....
۸۸	تقویت عزت نفس کودک.....
۹۱	گفتگو با کودک دربارهٔ مشکل یادگیری.....
۹۲	والدین به عنوان معلمان.....
۹۵	همکاری با مدرسه.....
۹۶	کمک از طرف سازمان‌ها.....
۹۷	بخش دوم: حوزه‌های یادگیری.....
۹۹	فصل پنجم: خواندن.....
۱۰۲	میزان شیوع مشکل ویژهٔ خواندن.....
۱۰۴	توانمندی‌های لازم در خواندن.....
۱۰۵	خواندن چگونه آموخته می‌شود.....
۱۰۸	نقص در مشکل ویژهٔ خواندن.....
۱۰۹	خواندن چگونه ارزیابی می‌شود.....
۱۱۰	خواندن چگونه آموزش داده می‌شود.....
۱۱۱	روش «نگاه کن و بگو».....
۱۱۱	روش آوایی.....
۱۱۱	آواهای پایه.....
۱۱۱	روش زبانی (یا آوایی).....
۱۱۲	الفبای آراسته.....
۱۱۲	روش تجربه زبانی.....
۱۱۳	روش چند حسی.....

- ۱۱۳..... آموزش خواندن به کودک دارای مشکل ویژه خواندن
- ۱۱۵..... والدین چگونه می‌توانند به فرزند خود که... ..
- ۱۲۱..... فصل هشتم: هجی کردن (املای کلمات).....
- ۱۲۴..... مشکل ویژه املایی چیست؟.....
- ۱۲۵..... چگونه ارزیابی املا.....
- ۱۲۶..... نقص در مشکل ویژه املایی.....
- ۱۲۸..... خطاهای املایی.....
- ۱۲۹..... خطاهای آوایی.....
- ۱۲۹..... خطاهای دیداری.....
- ۱۲۹..... خطاهای جایجایی حروف.....
- ۱۲۹..... خطاهای درج و حذف.....
- ۱۳۰..... خطاهای توالی.....
- ۱۳۰..... خطاهای «غیرمنطقی».....
- ۱۳۰..... کمک به کودکان دارای مشکل ویژه املایی.....
- ۱۳۵..... فرهنگ‌های املایی کلمات.....
- ۱۳۷..... فصل هفتم: نوشتن.....
- ۱۴۰..... نوشتن چگونه ارزیابی می‌شود.....
- ۱۴۱..... ملاک‌های تشخیص.....
- ۱۴۲..... مشکل نوشتن چه زمانی تشخیص داده می‌شود.....
- ۱۴۳..... تقایص مرتبط با مشکل ویژه نوشتن.....
- ۱۴۳..... مشکلات برنامه‌ریزی حرکتی.....
- ۱۴۴..... نقص ادراک دیداری.....
- ۱۴۴..... اختلال گرفتن مداد.....
- ۱۴۵..... نقص حافظه دیداری.....
- ۱۴۵..... نقص در طراحی یا برنامه‌ریزی فضایی.....
- ۱۴۵..... سرعت پردازش کاهش یافته.....
- ۱۴۵..... کدام شکل از نوشتن را باید آموزش داد؟.....
- ۱۴۷..... کمک به کودکی که مشکل ویژه نوشتن دارد.....
- ۱۵۵..... فصل هشتم: علم حساب (ریاضی).....
- ۱۵۸..... مهارت‌های ریاضی چگونه آزمون می‌شوند.....
- ۱۵۹..... انواع مشکلات.....

۱۶۰	درک ریاضی
۱۶۰	کارکردهای عملیاتی
۱۶۰	فرایند انتخاب
۱۶۰	حافظه متوالی یا زنجیره‌ای
۱۶۱	سازمان زنجیره‌ای
۱۶۱	بیان شفاهی ریاضی
۱۶۱	نماد سازی انتزاعی
۱۶۱	تداعی دیداری - شنیداری
۱۶۱	دسته‌بندی کردن
۱۶۲	دستکاری ریاضی عینی
۱۶۲	نگهداری کمیت
۱۶۲	مقابله یک به یک
۱۶۲	بازنمایی ترسیمی اعداد
۱۶۲	تفسیر علائم فرایندها یا عملیات
۱۶۳	کمک به کودکی که مشکل ویژه ریاضی (محاسبه) دارد
۱۶۵	مرحله ۱: اعداد، شمارش، دسته‌بندی کردن، جور کردن، مرتب کردن
۱۶۵	مرحله ۲: عمل جمع، تفریق، ضرب و تقسیم
۱۶۶	مرحله ۳: اندازه‌گیری، شکل، زمان و پول
۱۶۶	ماشین‌های حساب و کامپیوترها
۱۶۹	فصل نهم: زبان
۱۷۲	چگونگی سنجش زبان
۱۷۳	رشد و پیشرفت بهنجار زبان در سال‌های مدرسه
۱۷۴	عناصر زبان
۱۷۶	انواع مشکلات زبان
۱۷۶	مشکل زبان بیانی
۱۷۷	نحوه کمک والدین
۱۷۸	مشکل زبان دریافتی (درک مطلب)
۱۷۹	نحوه کمک والدین
۱۸۰	کنش پریشی کلامی
۱۸۲	نحوه کمک والدین
۱۸۳	فصل دهم: «اختلال کمبود توجه» و مشکلات در توالی سازمان‌دهی
۱۸۵	اختلال کمبود توجه

- ۱۸۶..... کودکی با اختلال کمبود توجه همراه با حالت‌های تکانشی و بیش‌فعالی
- ۱۸۷..... کودکی با اختلال کمبود توجه بدون بیش‌فعالی
- ۱۸۹..... نحوه کمک والدین
- ۱۹۰..... توصیه برای مدیریت رفتار
- ۱۹۱..... رژیم غذایی
- ۱۹۱..... داروها
- ۱۹۳..... مشکل در توالی سازمان‌دهی
- ۱۹۴..... کمک به کودک دچار مشکل در توالی سازمان‌دهی
- ۱۹۷..... فصل یازدهم: ناهماهنگی و شلختگی
- ۲۰۰..... هماهنگی حرکتی را چگونه می‌توان سنجید
- ۲۰۱..... انواع شلختگی
- ۲۰۱..... نقص در برنامه‌ریزی حرکت (کنش‌پریشی)
- ۲۰۲..... ادراک‌پریشی
- ۲۰۲..... نقص دیداری - فضایی
- ۲۰۳..... ضعف در هماهنگی
- ۲۰۴..... درمان شلختگی
- ۲۰۶..... کمک به کودکی که مشکلات دیداری - فضایی دارد
- ۲۰۹..... فصل دوازدهم: رشد اجتماعی و هیجانی
- ۲۱۱..... نقص شناخت اجتماعی
- ۲۱۴..... رفتاری که ممکن است از مشکل ویژه یادگیری ناشی شود
- ۲۱۵..... اجتناب از رفتن به مدرسه
- ۲۱۶..... اجتناب از انجام دادن تکالیف
- ۲۱۸..... اعتیاد به تلویزیون
- ۲۱۹..... تقلب
- ۲۲۰..... پرخاشگری
- ۲۲۱..... کنترل رفتار
- ۲۲۲..... سکوت یا تسلیم شدن
- ۲۲۲..... انزوا و دوری‌گزینی
- ۲۲۵..... بخش سوم
- ۲۲۷..... فصل سیزدهم: تدابیر و درمان‌های بحث‌انگیز
- ۲۳۱..... درمان یکپارچگی حسی

۲۳۲	..... روش دومن - دلاکاتو (الگودهی)
۲۳۳	..... آلرژی (حساسیت)
۲۳۴	..... آموزش دیداری
۲۳۵	..... لنزهای رنگی
۲۳۵	..... رژیم غذایی هیپوگلیسمی
۲۳۶	..... آموزش برتری جانبی
۲۳۷	..... درمان از طریق مواد معدنی و ویتامین‌ها
۲۳۷	..... فن ماساژ و دستکاری مهره‌های ستون فقرات
۲۳۹	..... فصل چهاردهم: بزرگسالی
۲۴۱	..... مزیت بزرگسالی
۲۴۶	..... کنار آمدن با مشکلات ویژه یادگیری مداوم
۲۴۷	..... غلبه بر مشکلات
۲۴۸	..... حرفه‌ها
۲۵۱	..... سخن پایانی

پیش‌گفتار چاپ اول

این کتاب برای والدین نوشته شده است. امیدوارم برای متخصصان و هر کس دیگری که علاقه‌مند است بدانند چرا برخی از کودکان باهوش برای یادگیری با دشواری روبه‌رو هستند نیز مفید واقع شود.

قصدم این بوده است که یک راهنمای آسان بنویسم تا مشکلات ویژه یادگیری را به شیوه‌ای متعادل و جامع پوشش دهد. من بر اطلاعاتی تمرکز کرده‌ام که برای والدین در درک مشکلات فرزندان‌شان و کمک به آنان برای غلبه بر این مشکلات کاربردی باشد. تأکید بر تشخیص دقیق و روش‌های آسان و مرسوم برای کمک به کودکان جهت کسب مهارت و بهبود عزت‌نفس است.

چهار فصل در بخش اول کتاب، به طور کلی مشکلات ویژه یادگیری را پوشش می‌دهد که از آن جمله‌اند: تعریف اصطلاحات، تشریح روش‌های تشخیصی، تبیین نظریه‌های علیت و راهنمایی کلی در مورد روش‌هایی که والدین می‌توانند به فرزندان‌شان کمک کنند. این فصل‌ها باید توسط همه والدین خوانده شود.

هر یک از هشت فصل در بخش دوم کتاب به حوزه خاصی از یادگیری اختصاص یافته است و والدین می‌توانند فصل‌هایی را که به مشکلات ویژه

فرزندان‌شان مربوط است انتخاب کنند.

بخش سوم شامل فصلی است که در مورد درمان‌های مجادله‌انگیز بحث می‌کند و فصلی که در مورد مشکلات ویژه یادگیری که تا بزرگسالی ادامه می‌یابد نوشته شده است. این فصل‌ها باید برای همه والدین جالب باشد. برای اجتناب از واژه دست و پا گیر «آقا» یا «خانم» هنگام اشاره به کودکی که مشکل ویژه یادگیری دارد، من فقط از واژه «او» استفاده کرده‌ام. توجه من برای این مصالحه آن است که در این شرایط تعداد افراد مذکر تقریباً سه برابر افراد مؤنث است. همه عبارت‌ها درباره هر دو جنس یکسان به کار رفته است، مگر در موارد خاص.^۱

در پایان از همه کسانی که در حوزه‌های مختلف این اثر مرا به نوعی کمک کرده‌اند سپاسگزارم.^۲

---

۱ در زبان انگلیسی برای جنسیت مذکر ضمیر he و برای جنسیت مؤنث she به کار می‌رود و نویسنده برای سهولت کار در هر دو مورد ضمیر he را به کار برده است.

۲ نویسنده در پایان از کسانی که به نحوی او را کمک کرده‌اند سپاسگزاری کرده است که از نوشتن نام این افراد خودداری شد.

پیش‌گفتار چاپ دوم

در پیش‌گفتار چاپ اول این کتاب گفتم که قصدم این بود یک راهنمای آسان بنویسم تا مشکلات ویژه یادگیری را به شیوه‌ای متعادل و جامع پوشش دهد. برای چاپ دوم تلاش کردم اطمینان حاصل کنم که این هدف همچنان دنبال شده است.

برای اطمینان از اینکه کتاب دسترسی آسان خود را برای والدین حفظ می‌کند، تغییرات فقط در مورد اطلاعات قدیمی یا در مواردی که پیشرفت‌های مهم رخ داده ایجاد شده است. نمونه‌ای از این پیشرفت‌ها تغییر قابل توجه اندیشیدن درباره درمان انواع خفیف‌تر مشکلات توجه همزمان در کودکان دارای مشکلات خواندن است.

حتی دلایل بیشتری برای خوشبینی در مورد آینده افرادی که مشکلات ویژه یادگیری دارند در مقایسه با زمان نگارش نخستین نسخه این کتاب وجود دارد. این امر نتیجه بسیاری از پیشرفت‌های جدید در روش‌های تشخیصی، برنامه‌های درمانی چند مدلی و فرصت‌های آموزش شغلی برای افراد با مشکلات ویژه یادگیری است. بدون تردید کودک یا بزرگسالی که مشکل ویژه یادگیری دارد،

۲۰ واقعیت‌هایی درباره‌ی نارسا خوانی و دیگر مشکلات یادگیری و رفتاری

اکنون می‌تواند از کمک‌های مناسب‌تری در مقایسه با هر زمان دیگری در گذشته بهره‌مند شود.

سیدنی

ژانویه ۱۹۹۸

پیش‌گفتار مترجم

کتاب «واقعیت‌هایی درباره نارساخوانی و دیگر مشکلات یادگیری و رفتاری» اثر مارک سلیکوتیز، در اصل برای استفاده مادران و پدران دارای فرزند دچار مشکل ویژه یادگیری نوشته شده است. چهارفصل در نخستین بخش کتاب، شامل کلیاتی در مورد معرفی و تعریف مشکلات ویژه یادگیری، سنجش و تشخیص مشکل و نقش والدین در کمک به کودکانی است که در یکی از حوزه‌های یادگیری دچار مشکل هستند.

در بخش دوم، برخی از مشکلات حوزه‌های مختلف یادگیری شامل خواندن، هجی کردن، املاهای کلمات، زبان، حساب کردن، نقص توجه، بیش‌فعالی، ناهماهنگی حرکتی و شلختگی مطرح شده است.

در بخش سوم، پاره‌ای از روش‌های مداخله برای کمک به حل مشکلات کودکان، همراه با مثال‌های عینی و ملموس به اختصار بیان شده است. در این فصل همچنین شرح حال بعضی از افراد سرآمد مانند اینشتین که در کودکی با مشکل یادگیری مواجه بوده‌اند ذکر شده است.

هرچند هدف نویسنده این اثر فراهم کردن راهنمایی برای والدین است تا در ارتباط با معلم، روان‌شناس و پزشک متخصص کودک، برای فرزندشان امکانات

آموزشی مناسب فراهم کنند، مطالعه آن برای دانشجویان و استادان رشته‌های مختلف روان‌شناسی و مشاوره نیز خالی از فایده نیست. بدان امید که این اثر برای مادران، پدران و کارورزان رشته‌های مختلف روان‌شناسی و مشاوره سودمند واقع شود.

در پایان یادآور می‌شود برخی مثال‌های مطرح شده در متن به صورت مثال‌های فارسی برگردانده شده است. اما برخی دیگر به دلیل اینکه از نظر حروف الفبایی و مطالب نوشتاری با حروف الفبا و آیین نگارش فارسی قابل انطباق نبود، ناگزیر به همان صورت اصلی ارائه شده است.

دکتر سیمین‌دخت رضاخانی

فصل اول

مشکلات ویژه یادگیری چیست؟

نکته‌های کلیدی

- * مشکل ویژه یادگیری، یک وضعیت بدون توضیحی است که در یک کودک باهوش متوسط یا بالاتر از متوسط دیده می‌شود که مشخصه آن تأخیر قابل توجه در یک یا چند حوزه یادگیری است.
- * هر کودک دارای مشکل ویژه یادگیری، منحصر به فرد است.
- * روایی هر نوع تشخیص، به تخصص و مهارت شخص یا اشخاصی بستگی دارد که به تشخیص می‌پردازند.

آنجلا،^۱ ده ساله است. والدینش او را یک دختر باهوش توصیف می‌کنند. با این حال، معلم آنجلا به والدین او گفته است که توانایی خواندن آنجلا از بقیه دانش‌آموزان کلاس پایین‌تر است. آزمون‌های اجرا شده توسط روان‌شناس نیز نشان می‌دهد خواندن آنجلا در سطح یک کودک هفت ساله و هوش او بهنجار است. بینایی‌اش نیز آزمایش شده و طبیعی است. او انگیزه کافی دارد و از نظر هیجانی سازگار است. هم روان‌شناس و هم پزشک نتوانستند برای مشکل خواندن او علتی بیابند. والدینش در این مورد سردرگم و نگران شده‌اند.

مایکل^۲ هشت ساله است. او پسری سالم و پر انرژی است که والدینش او را پسری فعال و پیوسته بیرون از خانه توصیف می‌کنند که

---

¹ Angela

² Michael

خستگی نمی‌شناسد. آنان آموخته‌اند که به او فرصت بدهند انرژی زیادش را در خانه صرف کند. ولی در حال حاضر مشکلاتی در مدرسه به وجود آورده است. نوشته او ناخواناست و معلمش از اینکه او هرگز آرام نمی‌نشیند شکایت دارد. او در کارهای مدرسه پیشرفت اندکی دارد و همواره با برهم زدن نظم کلاس مشکل ایجاد می‌کند. روان‌شناس می‌گوید او به رغم تلاش زیاد نمی‌تواند حروف را به طور خوانا بنویسد. این روان‌شناس هوش او را آزمایش کرد و نتیجه گرفت که در سطح بهنجار است. پزشک او را معاینه کرد و دلیلی برای مشکلات او نیافت.

این کتاب درباره کودکانی مانند آنجلا و مایکل نوشته شده است: کودکانی با هوش که یک مشکل مهم و ناشناخته در یادگیری دارند. هر کودکی که چنین مشکلاتی دارد یگانه و منحصر به فرد است، اما آنان وجوه اشتراکی دارند که با یک اصطلاح کلی می‌توان وضعیت آنان را خلاصه کرد. من اصطلاح «مشکلات ویژه یادگیری» را به عنوان اصطلاحی برای همه این اختلال‌ها به کار می‌برم.

تعریف مشکلات ویژه یادگیری

مشکل ویژه یادگیری را می‌توان چنین تعریف کرد: یک وضعیت دور از انتظار و ناشناخته که در کودکی با سطح هوشی متوسط یا بالاتر از متوسط روی می‌دهد و با تأخیر قابل توجه در یک یا چند حوزه یادگیری مشخص می‌شود. برای درک کامل این تعریف باید به چند پرسش مهم پاسخ داده شود. حوزه‌های یادگیری مورد بحث کدامند؟ تأخیر قابل توجه به چه معنی است؟ کدام علت‌های دیگر مشکل را باید مستثنی کرد؟ اکنون این

پرسش‌ها را یک به یک بررسی می‌کنیم.

حوزه‌های یادگیری مورد بحث کدامند؟

حوزه‌های یادگیری مورد بحث در مشکلات ویژه یادگیری را می‌توان به دو گروه تقسیم کرد.

اولین گروه شامل مهارت‌های اساسی تحصیلی است: خواندن، نوشتن، هجی کردن، ریاضیات و زبان (درک مطلب و بیان مطلب). این مهارت‌ها به آسانی اندازه‌گیری می‌شوند و برای موفقیت در مدرسه از اهمیت اساسی برخوردارند.

دومین گروه شامل حوزه‌هایی از یادگیری است که بسیار مهم ولی کمتر شناخته شده‌اند. این گروه شامل یادگیری مهارت‌هایی مانند پشتکار، سازماندهی، کنترل تکانه‌ها، توانایی‌های اجتماعی و هماهنگی حرکات است.

من اصطلاح مشکل ویژه یادگیری را برای تفهیم تأخیر قابل توجه در هر یک از این حوزه‌ها به کار خواهم برد. ممکن است کودکان فقط در یک یا تعدادی از این حوزه‌ها مشکل داشته باشند. بنابراین، من واژه «یادگیری» را به معنای گسترده آن به کار می‌برم که شامل همه حوزه‌های یادگیری و نه فقط حوزه‌های تحصیلی است.

دلایل معتبری برای دسته‌بندی این مشکلات با یکدیگر وجود دارد. به درستی اثبات شده است، مشکلاتی که در حوزه‌های مختلف یادگیری وجود دارند کاملاً به هم مربوطند. این مشکلات اغلب در یک کودک با هم دیده می‌شوند و بیشتر در پسرها عمومیت دارند. علت همه آن‌ها به نظریه واحدی مربوط است و مدیریت آن‌ها از اصول یکسانی پیروی می‌کند. این رویکرد وسیع در این کتاب به ویژه برای والدین مفید است، زیرا آنان به مشکلات یادگیری فرزندشان در مدرسه و خانه

علاقه‌مندند.

تأخیر قابل توجه یا معنی‌دار به چه معنی است؟

اگر اصطلاح مشکل ویژه یادگیری معنایی داشته باشد، باید فقط برای کودکانی استفاده شود که مشکلات مشخصی در یادگیری دارند که فراتر از حد متوسط است. ما نباید از این واژه برای کودکانی استفاده کنیم که مشکلات آنان فقط بخشی از تفاوت‌های عادی است. این موارد را باید به عنوان تفاوت استعدادها در نظر گرفت، نه مشکل مهم. اما چگونه تعیین کنیم که محدوده متوسط یعنی چه؟ این یک مشکل منحصر به فرد برای مشکلات ویژه یادگیری نیست، بلکه هر زمان که بخواهیم هر اختلالی را تعریف کنیم، وجود دارد.

دو مجموعه از ملاک‌ها برای تشخیص سطح متوسط و زیر متوسط وجود دارد که مورد استفاده قرار می‌گیرد. مجموعه ملاک‌هایی که برای تشخیص مشکل ویژه یادگیری به کار می‌روند به حوزه خاصی از یادگیری مورد بحث بستگی دارد.

ملاک‌های آماری

در حوزه‌هایی از یادگیری مانند پیشرفت در خواندن، هجی کردن و ریاضیات که به دقت قابل اندازه‌گیری هستند، می‌توانیم توانایی کودک را با استفاده از آزمون‌های استاندارد اندازه بگیریم. آزمون‌های استاندارد با روش کاملاً یکسان در مورد تعداد زیادی از کودکان سنین مختلف اجرا و برای آن‌ها نرم یا هنجارهایی تدوین شده است. بدین ترتیب یک کودک خاص را می‌توان آزمون کرد و عملکرد او در آزمون را با همسالانش مورد مقایسه قرار داد.

برای هر یک از این آزمون‌ها به طور معمول دامنه‌ای از نمره‌ها به

عنوان نمره‌های متوسط یا بهنجار اختصاص داده شده است. نمره‌های پایین‌تر از این سطح نشان‌دهنده تأخیر قابل توجه و معنی‌دار است. روش‌های معینی وجود دارد که چگونگی انتخاب سطح متوسط را برای آزمون‌های استاندارد تعیین می‌کند.^۱ ماهیت این آزمون‌ها در فصل‌های مرتبط در بخش دوم توصیف خواهد شد.

ملاک‌های بالینی

بسیاری از مهارت‌ها را نمی‌توان به صورت کمیّت دقیق اندازه‌گیری کرد. در چنین شرایطی لازم است با تکیه به ارزیابی دقیق توانایی‌ها و رفتار کودک، توسط یک یا چند متخصص باتجربه و آموزش دیده، اهمیت مشکلات او را تشخیص داد. هنگامی که از ملاک بالینی استفاده می‌شود بهتر است رفتار و توانایی‌های کودک در شرایط متفاوت مورد ارزیابی قرار گیرد. در این باره در فصل بعد بیشتر بحث می‌شود.

آیا این ملاک‌ها معتبر هستند؟

گاهی وجود مشکلات ویژه یادگیری به دلیل ماهیت دلخواهی این ملاک‌ها مورد تردید قرار می‌گیرد. درست است که هر دو روش فوق به یک تصمیم دلخواه در مورد آنچه که مشکل ویژه یادگیری است نیاز دارند؛ اما این دلخواهی برای مشکلات ویژه یادگیری بیشتر از سایر شرایط در کودکان و بزرگسالان نیست. برای مثال، تشخیص مشکلاتی

^۱ به طور معمول زیر متوسط را به عنوان «بیش از دو انحراف معیار زیر میانگین» تعریف می‌کنند. بدین معنی که بگوییم توانایی‌های کودک باید کمتر از ۹۷/۵ درصد از کودکان هم‌سن او باشد. تعریف دیگر «تأخیر قابل توجه» این است که پیشرفت کودک در حوزه یادگیری آسیب دیده، دو سال یا بیشتر از سن تقویمی او عقب‌تر است. این تعریف خوبی نیست، زیرا دو سال تأخیر در کودکان خردسال‌تر در مقایسه با کودکان سنین بالاتر به نسبت زیاد است.

مانند کم‌خونی، فشارخون بالا و چاقی همگی بر معیارهای آماری مبتنی هستند که دارای یک نقطه برش دلخواه برای تشخیص مقادیر بهنجار از مقادیر نابهنجار است. تشخیص شرایطی مانند صرع، میگرن و آسم بر اساس ملاک‌های بالینی نیز به اندازه مشکلات ویژه یادگیری، ذهنی و تعریف آن‌ها به همان اندازه دشوار است. (گروهی از متخصصان در سال ۱۹۷۲ به منظور تعریف آسم گرد هم آمدند. آنان به این نتیجه رسیدند که نمی‌توانند تعریفی ارایه دهند که همگی در آن اتفاق نظر داشته باشند و تنها زمانی می‌توانند آسم را تشخیص دهند که بیمار مبتلا را از نزدیک ببینند). در تحلیل نهایی، اعتبار هر تشخیصی بر قضاوت تخصصی شخص یا اشخاصی متکی است که کار تشخیص را انجام می‌دهند.

کدام علت‌های دیگر مشکل را باید مستثنی کرد؟

مشکلات ویژه یادگیری را باید دقیقاً مشکلات ویژه یادگیری ناشناخته^۱ نامید، به این معنا که علت آن‌ها شناخته شده نیست. در عمل کلمه «ناشناخته» حذف می‌شود، اما معنای آن را می‌توان استنباط کرد. بنابراین تشخیص مشکل ویژه یادگیری تا حدی تشخیص یک استثناست. تا زمانی که سایر علت‌های شناخته شده افت تحصیلی حذف نشده‌اند، این اصطلاح را نباید به کار برد. این علت‌ها شامل نقایص حسی (نقص‌های شنوایی و بینایی)، ناتوانی حرکتی (مانند فلج مغزی^۲ و نقایص عضلانی)، محرومیت محیطی (آموزش ضعیف، طفره رفتن یا غیبت مکرر از مدرسه، عوامل فرهنگی نامطلوب) و اختلال‌های هیجانی است. حذف این شرایط مستلزم تخصص سطح بالاست و باید متخصصان بیش از یک رشته را درگیر کند، چنانکه در فصل بعد توضیح خواهیم داد.

¹ idiopathic

² cerebral palsy